

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی همدان
معاونت تحقیقات و فناوری

پژوهش در نظام سلامت

تألیف:

دکتر سلمان خزایی
استادیار اپیدمیولوژی

مغناطیس میلی‌زاد
دانشجوی دکتری تخصصی آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت

دکتر انسیه جباری
استادیار بهداشت مادر و کودک

دکتر سعید بشیریان
دانشیار آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت

عنوان و نام پدیدآور	پژوهش در نظام سلامت / مولفین: سلمان خزایی... [و دیگران]
مشخصات نشر	همدان: دانشگاه علوم پزشکی، معاونت تحقیقات و فن آوری، ۱۳۹۸
صفحه شمار	۱۴۷ص: مصور
فروست	معاونت تحقیقات و فن آوری؛ ۲۸۸
کتابنامه، واژه نامه و ...	کتابنامه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۸۵۳۹-۸-۴
موضوع	پژوهش در خدمات بهداشتی
شناسه افزوده	خرایی، سلمان / پدیدآور
رده دیویی	۳۶۲/۱
رده پزشکی	۱۳۹۸ پ ۸۴/۳/۴۵۱ W
قیمت:	۲۷۵۰۰
نوبت چاپ: اول	
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه	
قطع: وزیری	
شماره کتاب:	۹۸/۳۵/۵۳۱ ۲۸۸

همدان، مقابل پارک مردم، دانشگاه علوم پزشکی همدان، معاونت تحقیقات و فناوری، اداره انتشارات

کد پستی ۶۵۱۷۸۳۸۶۷۸، تلفاکس ۰۸۱-۳۸۳۸۰۹۲۴

E-mail: medicalnashr@yahoo.com

پیشگفتار

خدمات و مراقبت‌های بهداشتی و درمانی که در حوزه سلامت توسط نظام‌های متولی این امر در جوامع مختلف ارائه می‌گردد به طور روزافزونی گسترده‌تر و متنوع‌تر می‌شود. هدف نهایی نظام سلامت تأمین، حفظ و ارتقای سطح سلامت افراد جامعه به گونه‌ای می‌باشد که مردم بتوانند با برخورداری از سلامت مطلوب زندگی مثمر ثمری از نظر اجتماعی و اقتصادی داشته باشند. برای رسیدن به این هدف، نظام‌های سلامت به دنبال به‌کارگیری بهترین و مناسب‌ترین راهکارها می‌باشند؛ اما با این وجود همواره مشکلات و کاستی‌هایی در این مسیر سخت و دشوار وجود خواهد داشت که باستی یا از طریق اصلاح و تعدیل برنامه‌های موجود و یا از طریق تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های جدید، در جهت برطرف نمودن این‌گونه نواقص و مشکلات گام برداشت. به منظور ایجاد تغییرات در نظام‌های سلامت باید مناسب‌ترین و کارآمدترین روش را انتخاب نموده و از ایجاد هرگونه تغییر در این طایفه و بررسی کافی اجتناب ورزید، این امر محقق نخواهد شد مگر از طریق انجام پژوهش و تحقیق علمی. بنابراین، در کتاب پیش‌رو سعی شده است تا اصول و مراحل علمی تدوین یک پیشنهاد پژوهش و استادی نمودن آن به زبانی ساده و کاملاً کاربردی و عملیاتی بیان گردد. امید است که کتاب حاضر مه‌دف‌خوا و پذیرش محققین، پژوهشگران و دانش پژوهان گرامی قرار گیرد و در حل مشکلات موجود در نظام سلامت کشور مفید واقع شود.

با وجود سعی و تلاش نویسندگان جهت اعمال کتاب کافی در تهیه کتاب حاضر، امکان بروز اشتباه و کاستی در آن وجود دارد؛ لذا از کلیه پژوهشگران و عزیزانی که این کتاب را مطالعه می‌فرمایند تقاضا داریم با ارائه پیشنهادات و راهنمایی‌های خود ما را در اصلاح و تکمیل این مجموعه در چاپ‌های بعدی یاری نمایند.

گروه مؤلفین

E-mail: salmankhazaei61@gmail.com

فهرست مطالب

۱	مقدمه
---	-------

فصل اول: پژوهش‌های HSR

۱۱	تاریخچه پژوهش‌های HSR در ایران
۱۲	پژوهش در نظام سلامت چیست و چرا باید آن را انجام دهیم؟
۱۴	تفاوت پژوهش‌های HSR با سایر پژوهش‌های سلامت
۱۸	چرا در ایران تحقیقات HSR بیش از پژوهش‌های علوم پایه و بالینی اهمیت دارد؟
۱۹	استفاده از نتایج تحقیقات HSR برای کمک در تصمیم‌گیری
۲۱	انواع مطالعات HSR
۲۱	پژوهش‌های کاربردی
۲۱	پژوهش‌های سیاست‌گذاری سلامت
۲۳	ویژگی‌های تحقیقات HSR
۲۶	نقش تحقیقات HSR در ظرفیت‌سازی و توسعه مهارت‌ها
۲۶	پشتیبانی از توسعه مهارت‌ها
۲۷	برنامه کارورزی
۲۸	تدوین سؤال پژوهش و عنوان تحقیق
۳۳	شورای سیاست‌گذاری پژوهش در نظام سلامت

فصل دوم: نگارش پروپوزال HSR

۳۶	چگونه یک پروپوزال (طرح پیشنهادی) پژوهشی تدوین کنیم
۳۷	اجزاء اصلی پیش‌نویس طرح تحقیقاتی HSR
۳۸	عنوان طرح
۳۸	راهکارهای پیشنهادی برای نگارش عنوان طرح
۴۰	ضرورت انجام طرح و توجیه عملی
۴۱	مقدمه و بیان مسئله
۴۳	بررسی متون یا مرور اطلاعات موجود

۴۳	منابع اطلاعاتی ممکن
۴۴	سطوح دسترسی به منابع اطلاعاتی مختلف
۴۵	روش انجام بررسی و بازنگری منابع
۴۶	نکاتی مفید در ارتباط با شناسایی منابع
۴۸	سوگیری یا تورش در بررسی و مرور متون
۴۹	اهداف، سؤالات و فرضیات تحقیق
۴۹	اهداف پژوهش
۵۰	سؤالات پیش از پژوهش
۵۱	فرضیات پیش از پژوهش
۵۴	روش کار
۵۶	انواع مطالعات اپیدمیولوژی
۵۶	مطالعات مشاهده‌ای
۵۷	مطالعات بوم‌شناختی یا مطالعات مقطعی
۵۸	مطالعات مقطعی
۶۰	مطالعات مورد شاهدهی
۶۳	مطالعات همگروهی
۶۴	مطالعات همگروهی آینده‌نگر
۶۴	مطالعات همگروهی گذشته‌نگر
۶۴	مطالعات مرکب از روش آینده‌نگر و گذشته‌نگر
۶۸	مطالعات کار آزمایی بالینی
۷۱	برآورد حجم نمونه
۷۲	محاسبه حجم نمونه برای مطالعات توصیفی
۷۵	محاسبه حجم نمونه برای مطالعات تحلیلی
۷۸	نمونه‌گیری
۷۹	انواع نمونه‌گیری
۸۰	روش‌های نمونه‌گیری احتمالی
۸۸	روش‌های نمونه‌گیری غیر احتمالی
۸۹	جدول متغیرها
۸۹	انواع متغیر

۹۲	مقیاس متغیرها
۹۶	روش‌های جمع‌آوری داده‌ها
۹۶	جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از اطلاعات، اسناد و منابع موجود
۹۷	جمع‌آوری داده‌ها از طریق مشاهده
۹۸	عوامل موثر بر مشاهده
۱۰۰	جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه
۱۰۱	انواع مصاحبه
۱۰۱	نکات ضروری برای استفاده از روش مصاحبه
۱۰۳	جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه
۱۰۴	اجزای کلی پرسشنامه
۱۰۴	مقدمه یا نامه همکار: معرفی پژوهش در پرسشنامه
۱۰۵	راهنمای پاسخ به سؤالات
۱۰۶	سؤالات یا گویه‌های پرسشنامه
۱۱۰	مشخصات ابزار گردآوری داده‌ها
۱۱۰	روایی (اعتبار)
۱۱۰	روایی محتوا
۱۱۳	روایی صوری
۱۱۵	روایی ملاکی
۱۱۶	روایی سازه
۱۱۷	پایایی (قابلیت اعتماد)
۱۱۸	روش‌های بررسی ثبات زمانی
۱۱۹	روش‌های بررسی همسانی درونی آزمون
۱۲۱	تجزیه و تحلیل آماری
۱۲۲	مقایسه میانگین و یا نسبت در دو جامعه
۱۲۳	مقایسه میانگین و یا نسبت در بیش از دو گروه
۱۲۶	همبستگی
۱۲۷	رگرسیون
۱۳۰	محدودیت‌های پژوهش
۱۳۱	ملاحظات اخلاقی

۱۳۳	طرح کار.....
۱۳۵	زمان تهیه و اصلاح طرح کار.....
۱۳۶	انتشار و به کارگیری نتایج.....
۱۴۰	بودجه.....
۱۴۰	زمان تدوین بودجه.....
۱۴۰	نحوه تدوین بودجه.....
۱۴۵	فهرست منابع.....

www.ketab.ir

مقدمه

پژوهش فرایند منظم جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها برای پاسخ دادن به یک سؤال مشخص یا حل یک مشکل است. اجرای تحقیق نیاز به یک بیان واضح از مشکل دارد و در ادامه اهداف برنامه باید به خوبی مشخص شده باشد و پس از آن پژوهشگران شواهد را جمع‌آوری کرده و به صورت منظم تجزیه و تحلیل می‌کنند تا به اهداف تحقیق پاسخ دهند. محققین عموماً روش‌های کمی و گاهی روش‌های کیفی را برای اجرای مطالعه اتخاذ می‌کنند و در صورت لزوم به‌طور هم‌زمان روش‌های استقرایی^۱ و قیاسی^۲ را به‌کار می‌گیرند. امروزه محققین حوزه علوم اجتماعی و علوم بهداشتی ترجیح می‌دهند از تلفیقی از روش‌ها در مقایسه با یک روش خاص برای اجرا تحقیق استفاده کنند.

تحقیقات *ISR*^۳ عنوان بخشی از تحقیقات بهداشتی در نظر گرفته می‌شود. این تحقیقات به صورت تنگاتنگی با شواهد و مستندات موجود در عرصه در ارتباط هستند و نتایج آن برای بهبود نظام سلامت به‌کار گرفته می‌شود. در گذشته این پژوهش‌ها تحت عنوان پژوهش در خدمات سلامت (*Health Service Research*) شناخته می‌شد و از دهه ۱۹۸۰ به بعد این واژه به پژوهش در نظام سلامت (*Health System Research*) تغییر یافت. در واقع پژوهش در خدمات سلامت بر مشکلات موجود در سیستم‌های بهداشت دولتی تمرکز داشت در حالی که تحقیقات نظام سلامت معتقد است که سلامت تا حد زیادی به متغیرهای خارج از سیستم‌های بهداشتی بستگی دارد و سیستم‌های بهداشتی را به‌طور کلی و با در نظر گرفتن سایر عوامل محیطی مورد بررسی قرار می‌دهد.

در واقع تحقیقات در زمینه مراقبت‌های بهداشتی در کشورهای توسعه‌یافته با خدمات بهداشتی معتبر با هدف اطمینان از کیفیت خدمات و همچنین کنترل هزینه‌ها در حال انجام است. اما کشورهای در حال توسعه نیاز فوری به پژوهش در نظام سلامت به منظور ارتقاء سیستم سلامت و مرتفع ساختن مشکلات موجود دارند.

1. Inductive

2. Deductive

3. Health System Research

پژوهش در نظام سلامت تحت عنوان "یک زمینه چند رشته‌ای از پژوهش‌های علمی است که چگونگی تأثیر عوامل اجتماعی، سیستم‌های مالی، ساختارها و فرایندهای سازمانی، تکنولوژی‌های بهداشتی و رفتارهای شخصی بر دسترسی به خدمات بهداشتی، کیفیت و هزینه مراقبت‌های بهداشتی و در نهایت سطح سلامت جوامع را مطالعه می‌کند". دامنه این تحقیقات افراد، خانواده‌ها، سازمان‌ها، موسسات، جوامع و جمعیت‌ها هستند.

پژوهش در نظام سلامت یک نسل دانشی است که سازماندهی جوامع برای رسیدن به اهداف سلامتی را بهپیش می‌بخشد و این شامل چگونگی برنامه‌ریزی، مدیریت و تأمین مالی منابع به منظور بهبود سلامت جامعه و همچنین نقش‌ها، دیدگاه‌ها و منافع بازیگران مختلف در این عرصه است که در نهایت منجر به ایجاد دستورات عمل‌های مرتبط با شرایط اجتماعی و قابل قبول از نظر اخلاقی به منظور مداخله مؤثر، کارآمد و عادلانه در نظام‌های سلامت می‌شود.

در این کتاب در بخش اول به تعریفی از تحقیقات *HISR* و تمایز آن از دیگر تحقیقات حیطه سلامت و همچنین کاربرد و ویژگی‌های این تحقیقات پرداخته شده است و در بخش دوم کتاب به زبانی ساده مراحل نگارش پروپوزال، طرح تحقیقاتی، تشریح گردیده است. بدیهی است مطالب این بخش می‌تواند به عنوان یک راهنمای کار برای بسط و تکمیل بخش بهداشت و درمان و همچنین به عنوان یک رفرنس درسی روش تحقیق مورد استفاده اساتید گرانقدر و دانشجویان گرامی قرار گیرد.